

Oponentský posudek disertační práce Petera Hanáka
**Media Law and Media Capture in Slovakia and the Czech
Republic after the year 2000**

Předložená disertační práce Petera Hanáka představuje téměř 250 stran vlastního textu, bohatý poznámkový aparát a rozsáhlý seznam zdrojů. A to v první řadě literárních, zahraničních i domácích (jak knižních, tak časopiseckých) a v neposlední řadě i právních včetně relevantní judikatury ústavních soudů obou republik. Součástí práce je více než padesát tabulek, které nepochybně přispívají k větší průkaznosti autorových analýz.

Obsahově je práce Petera Hanáka zaměřena širěji než naznačuje její název. Autor se zabývá širšími souvislostmi fungování mediálních systémů obou republik, usiluje o jejich charakteristiku a hledá cesty k optimalizaci jejich základní zpravodajské funkce - hlídání práva demokracie.

Zvolená struktura práce koreponduje s tímto obsahem práce. Je rozdělena na čtyři části a Závěr. Teoretickou, metodologickou, právně komparatistickou a empirickou.

Základní východisko pro celou práci představuje v části první vymezení samotného pojmu demokracie. Zvláště pak liberální demokracie, popř. neliberální demokracie, aby poté zdůraznil, že vedle realizace postulatů demokratického prostředí pro výše uvedenou roli médií, zejména svobody a pluralismu, potřebují média i odpovídající nezávislé ekonomické postavení.

Pomocí analytického rámce „zajetí médií“ (Media Capture) poukazuje autor na procesy instrumentalizace médií, tedy na využívání médií k realizaci mocenských zájmů (nástroj k získání politické moci) nebo ekonomických zájmů, jak dokazuje výrazný proces oligarchizace médií. Proto opakovaně na druhé straně podtrhuje, že právě nezávislá média mohou být důležitým faktorem bránícím oligarchickým tendencím celého politického systému. Oligarchizaci médií analyzuje

především ve středoevropském a východoevropském prostoru. Uvádí i možnosti, jak se tomuto procesu bránit díky inspiraci z tzv. soutěžního práva a ekonomických teorií. A formuluje jako ochranu proti oligarchizaci soubor normativních opatření.

Charakteristice a samotnému vymezení mediálních systémů se věnuje autor rovněž v první části své práce. Nejprve popisuje původní tři modely (Hallin a Mancini), hledá místo pro mediální systémy střední a východní Evropy a jako nejvíce „zajatý“ charakterizuje mediální model Ruské federace. A samozřejmě usiluje o charakteristiku a vyjádření současných tendencí mediálních systémů Slovenska a České republiky.

Část druhá práce – Metody – vedle konstatování tradičních metod mediálních studií akcentuje použití právních a ekonomických metod. Jinými slovy, autor usiluje v této souvislosti o kvantifikaci a objektivizaci aktuálních procesů v mediálním systému s použitím právní a ekonomické metodiky. Vychází z tzv. HHI indexu pro výpočet koncentrace trhu a dospívá k algoritmu, který umožňuje stanovit na mediálním trhu vlastnické podíly oligarchů a oligarchických skupin. Jedná se o ukazatele POMO (Power of Media Owners), možnosti, jehož aplikace autor dokumentuje. Jako jednu z vypovídajících právních metod akcentuje autor komparativní metodu a dále odkazuje na použití dalších metod společenských věd. Zvláštní pozornost přitom věnuje převzatému čtyřsložkovému modelu mediálního zajetí, díky němuž lze měřit jeho intenzitu v dané zemi.

Třetí část práce se zabývá právní komparací – mediálním právem – Slovenska a České republiky. Od Rakouska-Uherska a jeho první „liberální“ regulaci tisku až po současnost. Pro vývoj po roce 1989 autor vytvořil vlastní periodizaci, v níž tři desetiletá období se odlišují procesy, které byly ve zkoumaných obdobích příznačné.

Autor dospívá k formulaci řady odlišností v dlouhodobém srovnání médií v obou republikách, stejně jako i konstatuje shodné rysy. Pokud jde o polistopadové období, vidí rozdíly oprávněně především v odlišném politickém vývoji. Pokud jde o Slovensko, dodává, že se slovenská média stala hlubší součástí politického boje o budoucnost země. Nicméně v obou zemích proběhla privatizace médií,

westernizace a komercializace, přičemž autor tyto procesy analyzuje a dokumentuje, že samozřejmým předpokladem těchto procesů byly změny v mediálním právu.

Procesy oligarchizace, dewesternizace a Media Capture pak autor ilustruje na vývoji mediálního systému obou republik po roce 2010.. Velmi konkrétně ukazuje, jak probíhal přechod ziskového modelu médií k médiím jako nástroji moci a vlivu jak na Slovensku, tak i v České republice. Jako výhodu mediálního systému v ČR v procesu Media Capture oproti situaci v SR vidí oddělení veřejnoprávních elektronických médií.

Již dříve zmíněná čtvrtá část práce – Empirická kapitola – je uvozena komparativní právní analýzou. Jak uvádí sám autor, nejedná se o analýzu všech pramenů mediálního práva, ale o kontext, efektivitu zákonů týkajících se vlastnictví médií, který je zasazen do širších souvislostí „zajetí“ médií, mediálních systémů a demokratické teorie. Autor zde v přehledných tabulkách srovnává, zda jsou v obou státech zakotveny normativně určující rysy evropských mediálních právních systémů a další skupiny postulátů mediální regulace, inspirované mj. právními indikátory plurality médií. Provedená analýza umožňuje autorovi konstatování, že v definičních rysech demokratického, a tedy i pluralitního mediálního systému se Česko a Slovensko neliší. Rozdíly na druhé straně spatřuje v tom, že na Slovensku je ve srovnání s Českou republikou formálně i materiálně mediální systém více spolitizovaný a dále i v tom, že zatímco v ČR je transparentnější regulace vlastnictví médií, v SR je restriktivnější úprava vlastnictví denního tisku.

V subkapitole této části provádí autor ekonomickou analýzu slovenského i českého mediálního trhu v jeho jednotlivých segmentech a vypočítává HHI index pro léta 2000, 2010 a 2020 podle vlastních přehledných tabulek. Jestliže vývoj na Slovensku podle autorem zpracovaných údajů směřuje k větší konkurenci, v České republice má mediální trh oligopolní strukturu. Jediná platforma, která se vyhýbala oligopolní struktuře trhu za posledních deset let je podle autora rozhlasový trh.

Další analýza je věnována zajetí médií podle kritérií, která autor

vymezil ve druhé kapitole práce. Pozornost věnuje jak v ČR, tak i SR nejprve regulačním orgánům v oblasti médií a poté antimonopolním regulátorům. Svá hodnocení kvantifikuje. Zvláště analyzuje zjetí veřejnoprávních médií, které zkoumá z pohledu institucionální nezávislosti, financování, počtu vzájemně nezávislých veřejnoprávních médií v tom, kterém státě, využití státního financování jako nástroje mediálního zjetí (výdaje na reklamu zadávané státem, popř. financované z evropských fondů) a převzetí vlastnictví. Konečná analýza mediálního zjetí vede autora k závěru, že úroveň tohoto zjetí je v obou státech podobná. Jistý rozdíl je v tom, že v SR jsou více zajata veřejnoprávní média. Pro ČR je typické zjetí soukromých médií oligarchy. Autor koncentraci vlastnictví u médií u nás považuje dokonce za „alarmující“.

Autor charakterizuje po provedeném zkoumání mediální model obou států. Nejprve pomocí stávající literatury vytváří další – čtvrtý – mediální model, vedle dosavadních tří tradičních modelů (Hallin-Mancini). Tento model nazývá non-pluralist Eastern Oligarchic Captured Model. Následně hodnotí, zda mediální systémy Česka a Slovenska jsou již tímto modelem. Konstatuje, že mediální systémy obou těchto zemí jsou zatím v půli cesty k tomuto Východnímu oligarchickému modelu zajatých médií.

Závěr práce obsahuje autorova doporučení na „mediální reformu“. Její uskutečnění by mělo do budoucna zajistit pluralismus médií a fungování médií jako hlídacího psa liberální demokracie. Byť to autor odmítá, jedná se – řečeno právníckou terminologií, o soubor návrhů „de lege ferenda“. Autorem navrhované úpravy se týkají především voleb ředitelů médií veřejné služby, způsobu konstituování kontrolních orgánů médií veřejné služby a těch orgánů státní správy, které jsou regulátory mediální scény. Jako potřebou vidí i regulaci vlastnických vztahů k médiím. Některé návrhy autor ostatně formuluje i na jiných místech své práce (např. tzv. soutěžní právo).

Autor v předložené práci prokázal nejen znalosti mediální problematiky naznačené v samotném názvu práce. Dokládá to její širší obsah, prezentující řadu aktuálních otázek, nejen mediální teorie, ale i mediální praxe. Jeho úsilí o charakteristiku mediálních systémů obou našich republik směřuje k objektivizaci a kvantifikaci zkoumaných

mediálních procesů. V tom spočívá největší přínos jeho práce.

Pro vlastní obhajobu mám pro autora především otázku, jaké možnosti využití své práce vidí v mediální praxi. Nepochybně připadá v úvahu využití v pedagogické práci. Počítá však s tím, že by zejména své závěry nabídl přímo pro budoucí legislativní úpravy? Tedy gesčním ministerstvům pro mediální legislativu – ministerstvům kultury – či mediálním komisím zákonodárných sborů? Popřípadě i radám veřejnoprávních médií a také regulatorům vysílání? Tím by se mohl významně zasloužit o v úvodu formulovanou optimalizaci funkce médií jako hlídacího psa demokracie.

Předložený text nepochybně prokazuje autorovu schopnost samostatné tvůrčí práce. Text potvrzuje autorova slova, že se jedná o výsledek dlouhodobého úsilí zahrnující studium v zahraničí. Autor dokázal zvolené teze týkající se aktuálních problémů mediálních systémů Slovenské a České republiky naplnit živým a přesvědčivým obsahem založeným nejen na teoretických přístupech, ale i empirickém zkoumání. Kvality jeho práce více než odpovídají tomuto druhu kvalifikačních prací. Práci proto doporučuji jednoznačně k obhajobě.

V Brně dne 12. září 2022

doc. JUDr. Jiří Kroupa, CSc.

